

Sjón: Maissinkeltaiset hiukset, harmaat silmät

[AM/31 ADMIN](#)

Uusnatseja satujen saarilla – EVA SUNDGREN (24.5.2021)

Kirjailijanimi Sjón (Sigurjón Birgir Sigurðsson) on minulle kiinnostava löytö, koska tähän asti olen keskittynyt hänen kotimaansa kirjallisuudesta synkkiin jännitysromaaneihin. Niissäkin sivutaan toisinaan Islannin geopolitiittista asemaa, johon liittyy omaleimainen karuus, mytologia, erinäiset valloittajat ja valtataistelut. Toisaalta Sjón (suomeksi Näky) saatetaan tuntea paremmin muusikkona ja sanoittajana.

Maissinkeltaiset hiukset, harmaat silmät on (pienois)romaani, jonka kerronnassa on novellimaista aukkoisuutta ja kurinalaisuutta. Mitään ei väännetä rautalangasta mutta lukijalle tarjoillaan vihjeitä, joiden avulla hän voi mielessään täydentää kertomusta esimerkiksi henkilöiden toiminnan taustoilla.

Teos koostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen alkaa Nietzsche-sitaatilla, toinen evankeliumisitaatilla ja kolmas Mjölfnir-lehden sitaatilla vuodelta 1936. Mjölfnir tarkoittaa ukkosenjumala Torin vasaraa, ja sen niminen opiskelijoille suunnattu lehti on aikoinaan ilmestynyt Islannissa. Sitaatin kirjoittajan nimi on Sigurjón Sigurðsson, mikä on kiintoisa sattuma. Monet teoksen henkilöistä ovat todellisia, ja kaikki kerrottu olisi voinut tapahtua.

Alkutilanne kerrotaan preesensissä: nuori mies löytyy kuolleena junan hytistä Lontoossa. Kaksi poliisia tutkii hänen taskujaan. Niiden tavanomainen sisältö viittaa siihen, että hän on tavallinen ihminen ja että kuolema tulee usein yllättäen, vailla mitään enteitä ja valmistautumisaikaa. Päällysvaatteiden alla miehellä onkin sairaalan pyjama ja taskussa Islannin passi, josta selviää, että hän on 24-vuotias Gunnar Pálsson Kampen. Taskussa on myös kartta, johon on piirretty rasti, josta on sittemmin tehty hakaristi. Poliisi kirjoittaa muistikirjaansa: ”Maissinkeltaiset hiukset, harmaat silmät.”

Kertoja siirtyy Gunnarin varhaisimpaan muistikuvaan lapsuudestaan ja vaihtaa imperfektiin. Poika on siskojensa ja vanhempiensa kanssa autossa matkalla paikkaan nimeltä Punavesi. Hänellä on taskussaan tulitikkuaski, johon on vangittu kärpänen – klassinen vaihe lapsen elämässä ja mahdollinen vihje tunne-elämän häiriöstä.

Gunnarin syntymävuonna hänen isänsä on sisustanut komeroon itselleen piilopaikan, jossa kuuntelee lyhytaaltoradiota ja purkaa sotauutisten aiheuttamia ahdistuksen tunteitaan. Poikaa kiinnostaa komeron tavaroista eniten varpuluuta, jolla isoisä oli piiskannut isää. Gunnar ei ole koskaan tavannut isoisäänsä, sillä tämä kuoli ulkomailla ennen hänen syntymäänsä. Kerran hän on nähnyt isänsä paiskaavan äidin keittiön halki. Nämä seikat vihjaavat siihen, että perheen elämä ei olekaan harmonista.

Romaanin kerronta on kuin kirjallinen ruumiinavaus. Välillä kertoja tarkastelee Gunnaria etäältä, välillä kuin hänen olkapäällään istuen.

”Rangaistusluuta oli ainoa esine, joka Gunnarin isällä oli muistona omasta isästään. Nyt kun kuolema on vapauttanut pojanpojan kehon parantumattomasta kasvaimesta ja Gunnar lojuu elottomana junan penkillä Cheltenham Span rautatieaseman sivuraiteella, muisto luudasta, komerosta ja hänen isästään on toisella sijalla muistojen rivissä, joka ilmestyy hänen mieleensä ennen kuin muistot katoavat sekä häneltä että koko maailmasta lopullisesti.” (Sjón 2021, 17–18.)

Gunnarin kuolinsyykin selviää varhain, joten teos ei ole murha-arvoitus vaan pikemminkin tutkielma pahuuden arkipäiväisyydestä, siitä miten se hivuttautuu pahanlaatuisen kasvaimen lailla yksilön ja yhteisön tajuntaan. Yksityiskohdat ovat oireita ja merkkejä, jotka voivat jäädä huomaamatta tai ohjata yksilön havaintoja. Gunnar ei ymmärrä isää, mutta Sólveig-sisar tietää tämän pelkäävän Hitleriä.

Gunnarin lapsuudenkodin lähellä on polkupyöräyhdistys Sleipnir, jonka nimi tarkoittaa skandinaavisessa mytologiassa Odinin kahdeksanjalkaista ratsua. Yhdistyksen johtajan nimi on Luther, ja hänen johdollaan vaalitaan saksan kielen taitoa, ruumiinkuntoa ja terveitä elämäntapoja. Gunnar ihailee itseään vanhempia poikia ja on kiitollinen saamastaan huomiosta. Hänellä on inhimillinen tarve tulla hyväksytyksi ja kuulua johonkin.

Kaksi kuukautta sodan jälkeen Gunnarin täti Kirstin Sigrid Kampen tulee Norjasta heille asumaan. Näkökulma on taas Gunnar-lapsen: hän ei ymmärrä aikuisten käyttäytymistä eikä sen takana piileviä syitä. Täti on ilmeisesti kokenut suuren nöyryytyksen rangaistukseksi veljeilystään natsien kanssa. Kun KiKi-tädin tukka vihdoinkin on kasvanut takaisin, hän lähtee maasta. Gunnar kohtaa muitakin hämmentäviä asioita, kuten eksoottisen naisen, joka lausuu ennustuksen hänen äidilleen, sekä kaasuiskun, josta hänen otsaansa jää arpi.

Gunnar on muuttanut leskeksi jääneen äitinsä ja pikkuveljensä kanssa kerrostaloon, sisaret Sólveig ja Astrid ovat muuttaneet omilleen. Elämä on vaatimatonta, ja Gunnarille pitää saada rippipuku. Onneksi hänellä on oma huone ullakkokerroksessa. KiKi lähettää lahjan Buenos Airesista. Tarkkaavainen lukija ajattelee, että tämäkin on merkityksellinen yksityiskohta, sillä Argentiinassa lymyili toisen maailmansodan jälkeen useita natsien merkkihenkilöitä, jotka jopa nauttivat valtiovallan suojelua.

Teoksen toinen osa koostuu erilaisista kirjeistä, sähkeestä ja tiedotteesta. Ensimmäisessä osassa tapaamamme lapsi on varttunut nuorukaiseksi, joka rakentaa maailmankatsomustaan ja etsii paikkaansa maailmassa. Hän kirjoittaa useita kirjeitä sedälleen Hjort Helgelle, joka istuu vankilassa Norjassa, ilmeisesti maanpetoksesta tuomittuna. Gunnar ei tunne häntä, sillä hänen isällään ja tämän veljellä oli välirikko arvatenkin ideologisista syistä, mutta Gunnar esittelee itsensä ja yrittää luoda suhdetta. Hän ei saa koskaan vastausta.

Gunnar pyrkii verkostoitumaan aateveljien kanssa ja luomaan kansainvälisiä suhteita. Hän raportoi Heimay-saarelta Axel-nimiselle henkilölle, että ”täällä ei ole yhtään juut-, anteeksi, timanttikauppiasta” (Sjón 2021, 51) ja kertoo löytäneensä natsilehtiä vuosilta 1937–38. Hän lukee niiden lisäksi uusnatsien lehtiä, joihin tarjoaa kirjoituksiaan. Hän kirjoittaa myös 9-vuotiaana tapaamalleen Madame Devi-Mukherjille ja äityy suorastaan hurmokselliseksi arjalaisen ja pohjoismaisen mytologian lumoissa. Kirje päättyy tervehdykseen ”H. H!”

Tämän päätöksen jälkeen seuraa lakoninen englanninkielinen poliisisähke, joka koskee Islannin kansalaisen ruumiin siirtämistä ja asian ilmoittamista suurlähetystöön. Ylevän ja banaalin vuorottelu on osa Sjónin taitavaa kerrontaa, jossa kontrastit vahvistavat toisiaan mutta lyövät myös toisiaan korville. Siitä syntyy eräänlaista kuivaa komiikkaa.

Gunnar kirjoittaa äidilleen Berchtesgadenista keväällä 1957, kehuu Saksaa ja sen maisemia, kertoo ohimennen käyneensä keskitysleirillä ja ylistää etenkin Alpejeja. *"Ei ole ihme, että historian suurmiehet ovat hakeutuneet tänne keräämään voimia. Tänne kotka tekee pesänsä."* (Sjón 2021, 57.)

Teoksen kolmannessa osassa eletään 1960-luvun alkua ja Gunnar on saanut Vapaavaltioliikkeen postilokero-osoitteeseen listan Islannin vihollisista. Lista päätetään pitää salaisena, koska juutalaiskysymys on maassa hankala. Neljän hengen luottoryhmä ottaa asiakseen päivittää salaisen listan ja valokuvata Islannin jokaisen juutalaisen.

Gunnar tapaa sisarensa pitkästä aikaa heidän vieraillessaan hänen luonaan sairaalassa. He kertovat, että Luther katu raskaasti menneisyyttään ja haluaisi tulla Gunnarin puheille. Sisarten mentyä Gunnar kieltää lääkäriä päästämästä Lutheria luokseen. Hänen silmissään Luther on luopio.

Gunnar uskoo loppuun asti aatteeseensa eikä anna sairauden nujertaa itseään. Hän kirjoittaa pamfletteja ja vierailee pankinjohtajan puheilla. Menneisyys ja nykyisyys kohtaavat, vanha kaarti luottaa Gunnariin, ja hän saa isännöidä ulkomaista merkkivierasta. Hänen vieraansa Poul Engelen lienee fiktiivinen, mutta hän piipahtaa Islannissa matkalla Yhdysvaltoihin tapaamaan Lincoln Rockwellia. Tällä todellisella henkilöllä oli islantilainen vaimo.

Gunnar lähtee Lontooseen hoitamaan terveyttään ja edistämään aatettaan. Välillä pilkahtaa toivo kuin kultainen auringonkehrä:

"Maissinkeltaiset hiukset, jotka kihartuvat keskeltä niskaa oikealle ja pääläeltä vasemmalle. Totutusta poiketen ne alkoivat kasvaa hänen aloitettuaan sädehoidon Lontoossa." (Sjón 2021, 109)

Mutta Gunnarin elämä on kilpajuoksua sairauden etenemisen ja elämäntehtävän toteuttamisen välillä, ja fyysinen syöpä voittaa tässä tapauksessa (henkisen syövän levittämisen). Gunnar kuolee katse suunnattuna utopistiseen uusnatsiparatiisiin, jolle hän on antanut kaikkensa.

Maissinkeltaiset hiukset, harmaat silmät on kirja, jonka haluaa ja ehtii lukea nopeasti. Mutta jos sitä ei malta lukea hitaasti ja ajatuksella, se kannattaa lukea ainakin kaksi kertaa. Siinä on nimittäin mielenkiintoisia yksityiskohtia, motiiveja ja teemoja.

Joku pitänee puutteena, että teoksen henkilöt ovat luonnosmaisista hahmoja, joista ei saa kunnolla otetta. Mutta ehkä ajatuksena on, että he voivat olla keitä tahansa, aivan tavallisia ihmisiä. Siksi ei ole ollut tarvetta tuoda heitä esiin enempää. Aukkoisuus antaa tilaa lukijan omalle ajattelulle, ja itse pidän siitä, että lukijaa ei aliarvioida eikä päästetä liian helpolla. Vähäeleinen tyyli puolustaa paikkaansa nykyisessä kiireisen viestintäkakofonian kulttuurissa.

Sjón (2021): *Maissinkeltaiset hiukset, harmaat silmät*. Suomentanut Tuomas Kauko. Like. Islanninkielinen alkuteos *Korngult hár, grá augu* (2019).

Eva Sundgren on helsinkiläinen kirjallisuuden/kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta.